

*Піндосова Т. С.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри англійської мови**з підготовки морських фахівців за скороченою програмою**Херсонської державної морської академії*

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ АЛЮЗІЙ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ДЕТЕКТИВІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню фразеологічних алюзій та їх прагматичних функцій у сучасному англійському інтелектуальному детективі. Зараз детектив – найактивніший жанр, що знаходиться на вістрі пошуку інтерпретацій сучасної реальності, який пропонує прості й зрозумілі орієнтири. Крім того, детектив привертає увагу письменників і з точки зору літературного експерименту: в ньому можуть бути об'єднані й синтезовані елементи різних оповідних жанрів, наприклад, історичного, психологічного, сімейно-побутового, пригодницького, інтелектуального романів. Встановлено, що художні тексти сучасного американського письменника Д. Брауна є інтелектуальними детективами. У детективі, особливо інтелектуальному, ми маємо справу з героєм-інтелектуалом, ученим. Інтелект – це головна властивість знаменитих сищиків. Можна сказати, що герої є втіленням чистого розуму, гіпертрофованого інтелекту, що стає особливо очевидним на тлі їхньої «пригніченої» тілесності (фізична форма героїв не відповідає силі їхнього розуму). У процесі дослідження визначено поняття «інтелектуальний детектив» та його жанрові особливості. Розкриття таємниці в художніх текстах Д. Брауна стає можливим тільки завдяки інтелектуальним здібностям героя, його обізнаності у сферах релігії, історії та мистецтва, що надає підставу вважати їх інтелектуальними детективами. Інтертекстуальність є домінуючою властивістю художніх текстів Д. Брауна, а одним із засобів її вираження постають фразеологічні алюзії. У процесі аналізу фразеологічних алюзій у художніх текстах Д. Брауна визначено їхні прагматичні функції. Фразеологічні алюзії в інтелектуальних детективах Д. Брауна допомагають створити емоційну напругу, викликати у читача почуття співпричетності до подій художнього твору. У перспективі подальшого розгляду вивчення цієї теми доцільно дослідити та порівняти функції інших різновидів алюзій у художніх текстах та кінотекстах Д. Брауна.

Ключові слова: інтелектуальний детектив, інтертекстуальність, алюзія, фразеологічна алюзія, прагматична функція, емотивна функція, сугестивна функція.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття характерною особливістю західноєвропейського літературного процесу є розроблення детективних жанрів із використанням прийомів інтертекстуальності й так званого принципу «подвійної адресації». Завдяки своїй здатності освоювати будь-який життєвий матеріал і вміщати його в чіткі межі захоплюючого сюжету, детектив є одним із найбільш популярних жанрів. Зараз це – найактивніший жанр, що знаходиться на вістрі пошуку інтерпретацій

сучасної реальності, який пропонує прості й зрозумілі орієнтири. Крім того, детектив привертає увагу письменників і з точки зору літературного експерименту: в ньому можуть бути об'єднані й синтезовані елементи різних оповідних жанрів, наприклад, історичного, психологічного, сімейно-побутового, пригодницького, інтелектуального романів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні серед науковців не вирішеним залишилося питання щодо жанрової форми творів Д. Брауна. Критики поміщують їх в один ряд з такими формами, як трилер (Д. Бренон), «mystery» (Д. Бернштейн), конспірологічний детектив (Т. Амірян), «murder mystery» (Б. Ерман), «detective-mystery thriller» (Т. Грем), арт-детектив (О. Дехнич) [8, с. 149]. Множинне визначення жанру досліджуваних текстів можна пояснити тим, що Д. Браун поєднує водночас кілька жанрових форм і стилів у своїх творах. У нашому дослідженні доробок Д. Брауна розглядається як інтелектуальний детектив. Домінуючою властивістю художніх текстів Д. Брауна є інтертекстуальність, одним із засобів вираження якої постають фразеологічні алюзії.

Систематизацією видів і функцій алюзивних одиниць займалися багато дослідників (М.Д. Тухарелі, А.Г. Мамаєва, І.Р. Гальперін, Є.М. Дронова, Г.В. Денисова, Є.В. Морозова, Г.Г. Слишкін, Р.Ф. Томас). Алюзія є давно відомим явищем, проте ця стилістична фігура, зокрема її різновид фразеологічна алюзія, ще не набула досить ретельного вивчення на матеріалі сучасного англійського інтелектуального детективу, зокрема творів Д. Брауна.

Метою статті є аналіз фразеологічних алюзій у тексті сучасного англійського інтелектуального детектива.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання таких завдань:

- розкрити жанрові особливості художніх текстів Д. Брауна;
- виокремити фразеологічні алюзії в художніх творах Д. Брауна;
- з'ясувати прагматичні функції фразеологічних алюзій у художніх творах Д. Брауна.

Виклад основного матеріалу. Слідом за П.Ф. Кольєром ми розглядаємо інтелектуальний детектив як різновид класичного детектива, в центрі якого перебуває інтелектуальна загадка, яка розкривається за допомогою інтелектуальних здібностей слідчого [2]. У детективі, особливо інтелектуальному, ми маємо справу з героєм-інтелектуалом, ученим. Інтелект – це головна властивість знаменитих сищиків. Можна сказати, що герої

є втіленням чистого розуму, гіпертрофованого інтелекту, що стає особливо очевидним на тлі їхньої «пригніченої» тілесності (фізична форма героїв не відповідає силі їхнього розуму). Слід звернути увагу на те, що герой Д. Брауна Роберт Ленгдон, навпаки, був у гарній фізичній формі, оскільки регулярно займався плаванням [8, с. 150]. Ще однією особливістю цього персонажа є його ейдетична пам'ять, адже професор мав глибокі знання не лише з релігійної символіки, але й з історії, мистецтвознавства, архітектури. Головному герою американського письменника доводиться розплутувати злочини, пов'язані з історичними товариствами «Ілюмінати», «Пріорат Сіона», масонами, знаходити таємні послання в картинах «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі та «Меланхолія» Альбрехта Дюрера, а також у художніх творах «Діаграми» Галілея і «Божественна комедія» Данте Аліг'єрі.

Головний герой творів Д. Брауна не є ні професійним детективом, ані детективом-аматором, він – учений, якого змушують або умовляють взяти участь у розслідуванні. Той факт, що розкриття таємниці в кожному детективі стає можливим тільки завдяки інтелектуальним здібностям героя, його обізнаності у сферах релігії, історії та мистецтвознавства, дає нам підставу вважати детективи інтелектуальними.

Цілком очевидно, що низка стилістичних та мовних ознак сучасних інтелектуальних детективів Д. Брауна продиктовані жанром. Оскільки події в більшості творів (окрім «Втраченого символу») розгортаються в чужій країні, текст насичений топонімами та реаліями. Код, який потрібно розшифрувати, як правило, представлено загадкою, анаграмою або віршем, тобто застосовано прийом мовної гри. Той факт, що всі твори – інформативні, зумовлює використання великої кількості назв сучасних технологій, обладнання та винаходів [8, с. 149]. Суттєву роль у побудові композиції творів відіграють назви пам'яток архітектури, літературних творів та витворів мистецтва, що відбивається в мові використанням фразеологічних алюзій.

Цей різновид алюзій представлений у художніх творах Д. Брауна стійкими словосполученнями, які виступають у мові як неподільні за значенням висловлення [5]. Слідом за Є. Рижкіною ми розглядаємо фразеологічні алюзії як засоби реалізації категорії інтертекстуальності, оскільки, по-перше, їхня семантика формується мережею асоціативних зв'язків з тими чи іншими прецедентними текстами, тому така одиниця, по суті, являє собою інтертекст, а по-друге, вбудовуючись у новостворюваний текст як його елемент, фразеологізм надає йому додаткового сенсу [4, с. 839].

Разом із науковцем Г. Фергюсоном ми розглядаємо прагматичну функцію як спрямованість категорії інтертекстуальності, зокрема засобів її реалізації, а саме фразеологічних алюзій, на досягнення певного впливу на читача у процесі читання художніх текстів Д. Брауна. Ми взяли класифікацію прагматичних функцій Г. Фергюсона за основу для дослідження функцій фразеологічних алюзій в інтелектуальних детективах Д. Брауна. Дослідник запропонував такі прагматичні функції: комунікативну, емотивну, сугестивну, фатичну, номінативну, денотативну, репрезентативну, естетичну [12, с. 325].

В «Інферно» виокремлено фразеологічну алюзію, пов'язану з давньогрецьким міфом про скриню Пандори. «An airborne viral vector is a quantum leap – years ahead of its time. Bertrand has suddenly lifted us out of the dark ages of genetic engineering and launched us headlong into the future. He has

unlocked the evolutionary process and given humankind the ability to redefine our species in broad, sweeping strokes. Pandora is out of the box, and there's no putting her back in. Bertrand has created the keys to modify the human race <...> and if those keys fall into the wrong hands, then God help us» [9, с. 1589]. Відповідно до давньогрецького міфу Пандора – перша жінка, створена за велінням Зевса як покарання людям через те, що Прометей викрав для них вогонь. Через свою допитливість Пандора відкрила отриманий від Зевса ящик, з якого по світу розлетілися всі нещастя і лиха [3]. У текстовому фрагменті з інтелектуального детективу винахід Бертрана Цобріста порівнюється зі скринєю Пандори. Фразеологічна алюзія *Pandora box* виконує сугестивну функцію, навіюючи читачу думку про те, що, поширившись світом, векторний вірус змінить ДНК людини та призведе до безпліддя.

В «Інферно» виявлено фразеологічну алюзію *manna from heaven*, яка виконує емотивну функцію, оскільки передає читачу почуття полегшення Роберта Ленгдона від того, що він побачив відкритий простір. Головний герой твору з дитинства боявся замкнених приміщень, тому в літаку без ілюмінаторів недобре почувався. Чоловік пройшов до кабіни пілотів і побачив чисте блакитне небо, що стало для нього довгоочікуваним порятунком. «Standing in the doorway, undetected by the pilots, Langdon let the sunlight warm his face. The wideopen space before him felt like *manna from heaven*. The clear blue sky looked so peaceful <...> so permanent» [9, с. 1338]. Фразеологічна алюзія виражена художнім порівнянням, оскільки в текстовому фрагменті відкритий простір порівнюється з манною небесною. Цей асоціативний образ містить відсилання до Біблії, оскільки манною небесною називалася їжа, якою Бог годував Мойсея і його одноплемінників під час 40-річних поєв'янь після Виходу з Єгипту. У сучасній мові вислів «манна небесна» означає щось, отримане в неждано, довгоочікуваний подарунок [7].

У текстовому фрагменті з «Коду да Вінчі» міститься фразеологічна алюзія, пов'язана з поемою Гомера «Іліада»: «The information coming from Collet out of Château Villette suggested that Teabing's cunning ran so deep that Fache himself might even learn from it. To successfully hide bugs in some of Paris's most powerful offices, the British historian had turned to the Greeks. *Trojan horses*» [10, с. 360]. Алюзія *Trojan horses* виконує сугестивну функцію, натякаючи читачу на те, яким шляхом Лью Тіббінг дізнався про всі таємниці Жака Соньєра, і тим самим заохочуючи його до проведення власного розслідування злочину, описаного в інтелектуальному детективі.

Герой «Коду да Вінчі» Лью Тіббінг сховав «жучок» в офісі Жака Соньєра: його вставили в робота-лицаря, який стояв у кабінеті куратора музею. Науковець вдався до такого нечесного вчинку, щоб отримати інформацію про місцезнаходження Граалю. Згідно з давньогрецьким міфом, саме завдяки хитрості – подарунку у вигляді коня, в якому сховалися воїни, – ахейці проникли до Трої. У наш час словосполучення «троянський кінь» означає хитрий, таємний задум, підступний подарунок, який несе згубу тому, хто його отримує [7].

У «Втраченому символі» виявлено фразеологічну алюзію *skeletons in your closet*, яка виконує емотивну функцію, оскільки передає читачу почуття здивування героя від побаченого – масонської кімнати для роздумів у будівлі Капітолію: «Sato stepped into the room. «Well, now... it appears Peter Solomon keeps more secrets than I imagined». Anderson nodded,

inching after her. «Talk about *skeletons in your closet*». «This room is Masonic?» Sato demanded, turning from the skull and staring at Langdon in the darkness. Langdon nodded calmly. «It's called a Chamber of Reflection» [11, с. 105].

У сучасній мові фразеологізм *skeleton in closet* означає таємницю, певний прихований факт біографії (особистий, сімейний, корпоративний), який у разі його оприлюднення здатний завдати значної шкоди репутації [7]. Вперше цей вислів зустрічається в п'єсі Вільяма Хендрі Стоуелла, опублікованій у британському щомісячному журналі «The Eclectic Review» (1816 р.). Таємницею, тобто «скелетом» у цьому випадку було захворювання, інфекційне або спадкове: «Two great sources of distress are the danger of contagion and the apprehension of hereditary diseases. The dread of being the cause of misery to posterity has prevailed over men to conceal the *skeleton in the closet*» [7]. Пізніше В. Теккерей використав цей сталий вислів у своєму романі «Ньюкоми. Життєпис однієї дуже поважної сім'ї, складений Артуром Пенденнісом, есквайром» (1853–1855).

В інтелектуальному детективі «Код да Вінчі» виокремлено фразеологічну алюзію, виражену іменем головного героя роману М. Сервантеса де Сааведра «Славетний лицар Дон Кіхот Ламанчський»: «Langdon shook his head. «I'm afraid we've come unannounced. A friend of mine speaks very highly of you. Sir Leigh Teabing? The British Royal Historian». Gettun brightened now, laughing. «Heavens, yes. What a character. Fanatical! Every time he comes in, it's always the same search strings. Grail. Grail. Grail. I swear that man will die before he gives up on that quest». She winked. «Time and money afford one such lovely luxuries, wouldn't you say? A regular *Don Quixote*, that one» [10, с. 318].

У сучасній мові донкіхотами називають благородних фантазерів, відірваних від життя; людей, які вступають у боротьбу зі злом, але не враховують тверезо своїх сил, не розуміють, що їхня боротьба не дає користі, а лише викликає глузування [7].

Лью Тібінг у «Коді да Вінчі», як і Дон Кіхот, повністю віддався своєму ідеалу, для якого був готовий піддаватися всім можливим випробуванням, піти на будь-які жертви. Метою життя Дон Кіхота була допомога людям, а Лью Тібінга – пошук Святого Граалю. Герой М. де Сервантеса несвідомо здійснював безглузді вчинки, у результаті чого приносив реальну шкоду оточуючим. Персонаж Д. Брауна, навпаки, продумував усі деталі на шляху до своєї мети і навіть не боявся поставити під загрозу людське життя. Фразеологічна алюзія *Don Quixote* виконує сугестивну функцію, спонукаючи читача звернутися до художнього твору іспанського письменника та провести паралель між двома героями.

Висновки. Отже, художні твори Д. Брауна «Втрачений символ», «Інферно», «Код да Вінчі» є інтелектуальними детективами, оскільки розкриття таємниці в них стає можливим тільки завдяки інтелектуальним здібностям героя, його обізнаності у сферах релігії, історії та мистецтва. Значну роль у побудові композиції творів відіграють фразеологічні алюзії. Цей різновид алюзій виконує в інтелектуальних детективах Д. Брауна емотивну та сугестивну функції. Вони використовуються письменником для створення емоційної напруги, щоб викликати у читача почуття співпричетності до подій художнього твору; навіяти читачу певні думки, ідеї, спонукати його до пошуку інформації, проведення власного розслідування.

Перспективним видається дослідження та порівняння прагматичних функцій інших різновидів алюзій у художніх текстах і кінотекстах Д. Брауна.

Література:

1. Библия. Книга Священного Писания Ветхого и Нового Завета в русском переводе. Чикаго, 1990. 925 с.
2. Енциклопедія Кольєра. URL: <http://enc-dic.com/colier/Detekтив-2659.html>
3. Редис Б. Пандора. Кто есть кто в античном мире. URL: <http://rubooks.org/book.php?book=8510&page=53> (дата звернення: 11.02.2020).
4. Рыжжина Е.В. Интертекстуальность фразеологизмов, образованных по аналогии, в современном английском языке. *Вестник Московский гос. лингвист. ун-та*. 2012. № 21 (654). С. 15–162.
5. Словарь литературоведческих терминов / ред. К.А. Шигаповой. Казань, 1998. 102 с.
6. Словник фразеологізмів для учнів та учителів. URL: <https://naurok.com.ua/slovník-frazeologizmiv-dlya-uchniv-ta-uchiteliv17527.html>
7. Фразеологизмы – толкования, иллюстрации. URL: <http://frazbook.ru/2014/08/04/projti-skvoz-ogon-i-vodu> (дата звернення: 11.02.2020).
8. Черник О.О. Романи Дена Брауна: жанр та концептосфера. *Вісник Київського нац. лінгв. ун-ту. Серія Філологія*. 2016. Том 19. № 1. С. 146–152.
9. Brown Dan. Inferno. 2013. 1674 p. URL: http://www.vk.com/doc8069473_215629575?hash=2d99d0b5d2e7178
10. Brown Dan. The Da Vinci Code. 2003. 383 p. URL: http://hrsbstaff.ednet.ns.ca/enramja/ENG_11/The.Da.Vinci.Code.pdf
11. Brown Dan. The Lost Symbol. 2009. 345 p. URL: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/25414>
12. Ferguson Ch.A. Diglossia. Word. 1959. Vol. 15. P. 325–340.

Pindosova T. Pragmatic functions of phraseological allusions in modern English intellectual detective story

Summary. The article is devoted to the study of phraseological allusions and their pragmatic functions in the modern English intellectual detective story. Detective is now the most active genre on the lookout for interpretations of contemporary reality that offers simple and understandable landmarks. In addition, the detective attracts the attention of writers in terms of literary experiment: it can combine and synthesize elements of different narratives, such as historical, psychological, family, adventure, intellectual novels. It is established that the literary texts of the modern American writer D. Brown are intellectual detectives. In a detective, especially an intellectual one, we are dealing with an intellectual hero, a scientist. Intelligence is the main feature of famous detectives. We can say that heroes are the embodiment of pure mind, hypertrophied intelligence, which becomes especially evident against the backdrop of their “oppressed” physicality (the physical form of the heroes does not correspond to the power of their mind). In the process of research, the concept of an intellectual detective story and its genre features were defined. The secrets in D. Brown's literary texts were discovered with a help of the character's intellectual abilities, his knowledge in the areas of religion, history and art, which let us consider them as intellectual detectives. Intertextuality is the dominant property of D. Brown's literary texts, and phraseological allusions are one of the means of its expression. In the process of analyzing D. Brown's literary texts, the pragmatic functions of phraseological allusions were determined. This kind of allusion in D. Brown's intellectual detective stories helps to create tension and arouse the reader's sense of ownership in the events of intellectual detective stories. In the prospect of further study of this topic, it is advisable to study and compare the functions of other varieties of allusions in D. Brown's literary texts and film text.

Key words: intellectual detective, intertextuality, allusion, phraseological allusion, pragmatic function, emotive function, suggestive function.